

ÖREBRO UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR
VÄRDVETENSKAP OCH OMSORG

Universitetssjukhuset Örebro
Yrkes- och miljömedicinska kliniken

SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE I DET MINDRE FÖRETAGET Några tankar om arbetsmiljö

Författare:

Inger Bergdahl

Silverhälsan AB i Sala

Handledare:

Sten Bornberger-Dankvardt

**Projektarbete vid Företagssköterskeutbildning 40 poäng,
2003-2005, Örebro Universitet och Yrkes- och
miljömedicinska kliniken, Örebro**

Förord

Detta arbete har utförts som ett projektarbete i utbildning till företagssköterska 40 poäng år 2003-2005 vid Örebro universitet och Yrkes- och miljömedicinska kliniken Universitetssjukhuset, Örebro.
Arbetet har utförts vid Silverhälsan i Sala.

Handledare vid Yrkes- och miljömedicinska kliniken i Örebro
Sten Bornberger-Dankvardt
Arbetsmiljöingenjör.

Författaren står ensam som ansvarig för innehållet i rapporten. Detta innebär att Yrkes- och miljömedicinska kliniken/Arbetslivsinstitutet inte ansvarar för innehållet i rapporten.

Sala den 22 februari 2005

Inger Bergdahl

Företagssköterska

Silverhälsan Norrängsgatan 4, 733 38 Sala

Telefon: 0224-156 67 Fax: 0224-135 74 E-mailadress: inger@silverhalsan.se

Kursansvarig: Sofia Loodh

Yrkes- och miljömedicinska kliniken, Örebro

Ansvarig examinator: Carl-Göran Ohlson

Yrkes- och miljömedicinska kliniken, Örebro

Projektarbetets titel: SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE I DET MINDRE
FÖRETAGET Några tankar om arbetsmiljö!

Jag vill särskilt rikta ett tack till min handledare Sten Bornberger-Dankvardt som med sitt stora kunnande och sitt lugna, vänliga sätt hjälpsamt lotsat mig på rätt spår.
Ett stort tack även till kursledningen som ingjutit mod och kraft i stunder av missmod.
Sist men inte minst ett tack till Peter Tejne som genom ett under fiskade upp mitt arbete ur en kraschad dator.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. SAMMANFATTNING	1
2. BAKGRUND	2
3. SYFTE.....	4
4. STUDIEGRUPPER.....	4
4:1 Urval	4
4:2 Genomförande	4
4:3 Bortfall	4
5. METOD.....	5
6. RESULTAT	6
7. DISKUSSION	12
8. REFERENSER.....	15
Bilaga 1	16
Bilaga 2	17

1. SAMMANFATTNING

I Sverige är drygt 99 % av alla privata företag småföretag, dessa har mindre än 50 anställda och sysselsätter cirka en tredjedel av arbetskraften.

De flesta företag, som är anslutna till den företagshälsovård som författaren till denna studie arbetar på, har mindre än 20 anställda. I arbetet med småföretag på en mindre företagshälsovård upplevs många gånger svårigheter med att leverera det som anses vara ”rätt tjänst” till kunden. Ambitionen är att leverera tjänster utifrån ett arbetsmiljöproblem medan kunden däremot köper hälsokontroller inriktade på sjukvård.

Syftet med studien var att få en inblick i småföretagsledarens tankar om, och sätt att arbeta med, arbetsmiljöfrågor i det egna företaget samt att eventuellt öka intresset hos företagarna för arbetsmiljöarbetet så att de på sikt kan få mer kunskap om, förståelse för och nytta av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Studiegruppen bestod initialt av 10 småföretag, med 10-49 anställda. Två företag föll bort på grund av sjukdom och tidsbrist. Av de åtta företag som slutligen deltog var två serviceföretag, fem tillverkningsföretag och ett kunskapsföretag.

Åtta småföretagare intervjuades med dels öppna och dels slutna frågor.

Resultatet visar att företagen är angelägna om att ha en frisk och motiverad personal som känner trivsel och delaktighet. Man vill erbjuda sina anställda ett omväxlande och säkert arbete i möjligaste mån och man strävar efter att minimera hälsorisker, skador och olycksfall.

Studien visar också att flera av företagen fortlöpande *arbetar med arbetsmiljöfrågor* genom att genomföra skyddsronder, riskbedömningar samt bevaka lagar och regler. Nästan samtliga åtgärder riktas mot den fysiska arbetsmiljön. Fem av företagen uppgav att de arbetade med att kartlägga risker och brister i arbetsmiljön. Fyra företag uppgav att företagsledaren tillsammans med skyddsombudet arbetade med arbetsmiljöfrågorna och i ett av företagen arbetade alla med arbetsmiljöfrågorna.

Den största fördelen med arbetsmiljöarbetet ansåg man vara att det skapade ett bättre arbetsklimat men även att det gav företaget en ökad produktivitet.

Företagen ansåg att *nackdelarna* med arbetsmiljöarbetet i första hand var att det var tidskrävande och att det gav företaget ökade kostnader. Ett företag ansåg att arbetsmiljöarbetet var svårt och krångligt.

Sju företag av åtta hade planer på att *förbättra arbetsmiljön* genom olika åtgärder, de flesta åtgärderna riktades mot den fysiska arbetsmiljön.

Endast ett av företagen kände inte till *föreskriften om det Systematiska Arbetsmiljöarbetet* medan bland de övriga som uppgav att de kände till föreskriften ansåg ett företag att det var en ”tung och svårbegriplig” läsning och ytterligare ett företag kände till den i ”stora drag”. Endast ett företag ansåg sig ha goda kunskaper om föreskriften.

Företagshälsovården skall enligt Arbetsmiljöverket ses och användas som en expertresurs i arbetsmiljöarbetet och skall till exempel kunna anlitas vid undersökningar, riskbedömningar, kunna föreslå åtgärder samt medverka vid utbildningar av personal. Denna studie visar dock att de flesta företagen som medverkade fortfarande ser företagshälsovården som en sjukvårdsinrättning och förväntar sig sjukvård i första hand. För att öka kunskapen om arbetsmiljöarbetet och företagshälsovårdens resurser måste tätare kontakter möjliggöras och kommunikationen mellan företagshälsovården och de anslutna företagen förbättras. Företagshälsovården måste alltså tydliggöra vilka tjänster som erbjuds men framför allt visa på vilken nytta företagen skulle ha av dem.

2. BAKGRUND

I Sverige är drygt 99 % av alla privata företag småföretag och dessa sysselsätter cirka en tredjedel av arbetskraften. Med småföretag avses företag som har mindre än 50 anställda. Samtliga företag lyder under arbetsmiljölagen, där det systematiska arbetsmiljöarbetet utgör grunden. I en utvärdering av arbetsmiljöverkets insatser visar det sig att trots detta är det inte mer än 54 % av företagen med upp till 19 anställda som känner till arbetsmiljöverkets föreskrifter om det systematiska arbetsmiljöarbetet. De större företagen visar sig ha bättre kunskaper om arbetsmiljöarbetet än de mindre och kunskaperna varierar i olika företag och branscher [1].

Definitionen av systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) enligt AFS 2001:1 är arbetsgivarens arbete med att undersöka, genomföra och följa upp sin verksamhet på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås. Detta gäller alla arbetsgivare. SAM utgör grunden i Arbetsmiljölagen och skall ingå som en naturlig del i den dagliga verksamheten i alla företag. Det skall omfatta alla *fysiska, psykologiska och sociala förhållanden* som har betydelse för arbetsmiljön [2].

De flesta företag, som är anslutna till den företagshälsovård (FHV) som författaren till denna studie arbetar på, har mindre än 20 anställda och i arbetet med småföretag på en mindre FHV upplevs många gånger svårigheter med att leverera det som anses vara "rätt tjänst" till kunden. Ambitionen är att leverera tjänster utifrån ett arbetsmiljöproblem medan kunden däremot gärna köper hälsokontroller med inriktning på sjukvård. Orsaken till detta kan bero på vilka tjänster FHV tidigare levererat av gammal tradition samt vilken information företagen får om de tjänster som företagshälsovården kan leverera. En annan orsak kan vara att många företag inte vet vad FHV har för kompetenser och inte heller är medvetna om de arbetsmiljöproblem som finns i det egna företaget. Bristande information samt för få och sporadiska kontakter mellan FHV och företagen är en annan trolig källa. Kanske måste kontakten mellan företag och företagshälsovården ske oftare och i dialog tillsammans med kunden måste FHV försöka inrikta sig mer mot arbetsmiljöproblemen. Det är samtidigt viktigt att språket anpassas utifrån varje enskilt företag för att inte skapa osäkerhet hos kunden. Då syftet med detta projektarbete är att kartlägga på vilket sätt småföretagen i trakten arbetar med sin arbetsmiljö, finns förhoppningen att samtidigt kunna öka intresset hos företagen så att vi tillsammans, på sikt, kan arbeta med de viktiga arbetsmiljöfrågorna i första hand. Om företagen kommer igång med ett systematiskt arbetsmiljöarbete så kommer förhoppningsvis fokus sannolikt att ligga på de brister som finns i det enskilda företaget.

Det finns många fördelar med att införa ett systematiskt arbetsmiljöarbete i företaget. SAM leder till att risker i arbetet upptäcks och åtgärdas i tid och kan förhindra olycksfall, sjukdom och andra negativa följder av förhållandena i arbetsmiljön. Det kan också minska sjukskrivningarna, leda till att man undviker stress, driftsstörningar och kvalitetsförsämring vilket leder till ökat flyt i verksamheten som i förlängningen kan ge en bättre ekonomi i företaget. Andra effekter av SAM är goda arbetsförhållanden som ökar trivsel och engagemang i arbetet och ofta leder till större ordning och reda i hela företaget. En bra arbetsmiljö ger företaget ett gott anseende och gör att man lättare behåller och rekryterar personal. Det goda anseendet når ofta även företagets kunder [3]. Studier visar på att större delen av de svenska småföretagen inte känner till eller infört SAM i sin verksamhet och att detta till stor del beror på osäkerhet om lagar och regler, som uppfattas vara krångligt skrivna och på ett språk som är svårt att förstå. Föreskrifterna uppfattas som

överarbetade och byråkratiska samt svåra att omsätta i praktiken. SAM anses också kräva alltför mycket dokumentation och ta alltför mycket tid i anspråk samtidigt som de flesta företagare uppger att de arbetar under stark tidspress för att hålla lovade leveranser till sina kunder [4]. De minsta företagen kännetecknas av kortsiktig planering, improvisation och flexibilitet där de dagsaktuella problemen är i fokus. Långsiktigt förebyggande arbetsmiljöarbete känns främmande om de inte själva drabbats av uppenbara arbetsrelaterade problem. Upplevda problem har konstaterats vara koncentrerade till personal, ekonomi och planering och präglas starkt av företagarens egna kunskaper och värderingar [5]. Många arbetsgivare anser också att det inte är nödvändigt att påbörja ett arbetsmiljöarbete eftersom de är så få samt att de inte upplever sig ha några arbetsmiljöproblem. En annan orsak till att arbetsmiljöarbetet inte prioriteras är av ekonomisk karaktär [6].

Andra studier visar på att FHV och småföretagen inte ”drar åt samma håll”. FHV upplever att småföretagen inte köper de tjänster som de är i behov av utan är mer intresserade av att få omedelbar hjälp när de blir sjuka så att de snabbt kan återgå till arbetet. Akut hjälp av företagsläkare, företagssköterska och sjukgymnast anses mest viktigt av företagen medan FHV däremot anser att man borde inrikta sig mer på arbetsmiljöproblemen. En viktig strategi i arbetet med småföretag har visat sig vara att förmedla kunskap om risker och regler, som motiverar arbetsgivarna att genomföra bestående förbättringar av arbetsmiljön [5]. Språket bör också anpassas så att vederbörande förstår innebörden av det som sägs och inte känner sig överkörd, trängd eller kritiserad.

SAM bygger på samverkan, det är arbetsgivaren som har huvudansvaret men även de anställda har rätt till att ta ett ansvar gällande sin arbetsmiljö. Som tidigare nämnts skall arbetet omfatta alla fysiska, psykiska och sociala förhållanden som har betydelse för arbetsmiljön. För att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete kan man utgå ifrån de tre huvudrubriker som följer.

Undersök: Gå igenom verksamheten tillsammans med de anställda för att se vilka brister eller risker, stora som små, som finns i företaget. Det kan vara bra att använda sig av någon typ av checklista. För att få kunskap om de psykosociala frågorna kan man använda sig av medarbetarsamtal eller enkäter.

Rätta till: Gör en bedömning om det finns risker som kan leda till olyckor eller sjukdomar. Vidta åtgärder som leder till att riskerna försvinner eller minskar. Går de inte att åtgärda direkt, upprätta en handlingsplan där det anges *vad* som skall göras, *vem* som ansvarar för att det blir gjort och *när* det skall vara klart. Börja gärna med det som är mest angeläget och ta inte allt på en gång.

Följ upp: Kontrollera att åtgärderna blev som det var tänkt. Om risker fortfarande finns kvar eller nya uppstått måste ytterligare åtgärder vidtas [7].

3. SYFTE

Syftet med studien var att få en inblick i småföretagsledarens tankar om, och sätt att arbeta med, arbetsmiljöfrågor i det egna företaget samt att eventuellt öka intresset hos företagarna för arbetsmiljöarbete så att de på sikt kan få mer kunskap om, förståelse för och nytta av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

4. STUDIEGRUPPER

4:1 Urval

Studiegruppen bestod av 10 småföretag, med minst 10 och högst 50 anställda. Man benämner ett företag med 0-49 anställda som ett småföretag. Anledningen till att företag som har mindre än 10 anställda inte inkluderades i studien var dels att dessa inte har någon skyldighet att skriftligt dokumentera SAM samt rädsla för att underlaget skulle bli allför tunt då man i tidigare studier sett att dessa så kallade "microföretag" oftast inte bedriver ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Företagen som ingår i studien har samtliga en anslutning till företagshälsovården. Urvalet har skett slumpvis genom lottning av de företag som passade in på urvalskriterierna.

4:2 Genomförande

Företagsledaren/ägaren alternativt personalchefen på respektive företag har via ett telefonsamtal tillfrågats om vilja av att medverka i studien. Av de tio först tillfrågade företagen tackade alla ja.

Ett informationsbrev, med beskrivning av syfte och genomförande, sändes till samtliga företag som ingick i studiegruppen i början på maj månad 2004. Även frågorna som ingick i studien sändes i förväg och gav den intervjuade chans att reflektera över dessa i förväg samt gav denne möjlighet att fylla i formuläret i lugn och ro. Sju av intervjuerna genomfördes på respektive företag och en intervju genomfördes i företagshälsovårdens lokaler. Samtliga intervjuer genomfördes under maj-juni månad 2004. Samtliga intervjuade verkade positivt inställda till att medverka trots att några av dem hade svårt att hitta en passande tid. Två överenskomna tider fick också senare bokas om på grund av att något annat kommit emellan. Arbetsmiljöverkets *Blankett för riskbedömning och handlingsplan* (ADI 544) samt broschyren *Kom igång med arbetsmiljöarbetet* (ADI 540) lämnades till samtliga företag efter avslutad intervju.

4:3 Bortfall

Två företag föll bort, ett av dem då intervjun avbokades på grund av sjukdom och då det därefter var svårt att hitta en gemensam tid som passade för intervjun och ytterligare ett företag lämnade återbud med kort varsel och hänvisade till tidsbrist.

Det visade sig också att två av företagen hade skurit ned på personal under det senaste året och det totala antalet anställda underskred därmed 10 personer. Dessa företag ingår trots detta i studien för att underlaget inte skulle bli för litet.

Totalt ingick åtta företag i denna studie.

5. METOD

Som syftet anger var anledningen till mitt val av projektarbete att få ökad kännedom om hur de mindre företagen arbetar med systematiskt arbetsmiljöarbete, på vilket sätt dom gör det samt deras tankar om arbetsmiljö. För att få en mer strukturerad bild av detta föll det sig naturligt att sammanställa en enkät med frågor, totalt 11 stycken. Enkäten grundar sig på föreskriften Systematiskt arbetsmiljöarbete AFS 2001:1 för att få med de väsentligaste grundläggande frågorna. Grunden i SAM utgörs av uppsatta mål, genomförande samt uppföljning av arbetsmiljöarbetet. Viktigt är också vem som arbetar med arbetsmiljöfrågorna i företaget, om man identifierar risker och brister och på vilket sätt dessa åtgärdas. För att få en uppfattning om vad som motiverar företaget till att arbeta med arbetsmiljön eller vilka faktorer som hindrar företaget från att arbeta med arbetsmiljöfrågor måste fördelar och nackdelar belysas.

Enkäten är en halvstrukturerad kvalitativ intervju med en kombination av öppna och slutna frågor. De öppna frågorna ger den intervjuade möjlighet att utförligare svara på frågorna. Med enbart slutna frågor får man så att säga, enbart svar på just det man frågar om. En nackdel med metoden är att många av svaren måste tolkas, och där ligger då en risk för feltolkning. Författaren har här valt att delvis redovisa alla citaten ordagrant och därefter göra en tolkande sammanfattning av dessa. Analysen är således kvalitativ.

Frågeformuläret sändes i förväg till företagen för att ge dem som skulle svara på frågorna en chans att i förväg reflektera över frågorna och därmed också svaren. Det visade sig att ett flertal inte hade haft möjlighet att ägna enkäten någon tid så den var inte ifylld, utan detta gjordes tillsammans under intervjuens gång. I några fall var det författaren som skrev ner svaren och den intervjuade fick i dessa fall möjlighet att i efterhand granska det som skrivits och korrigera eventuella feltolkningar.

Enkäterna sammanställdes då samtliga intervjuer var klara.

6. RESULTAT

Av de åtta företag som deltog i studien var sju av dem i privat ägo och ett företag var del av koncern. Av de åtta företagen var två serviceföretag, fem tillverkningsföretag och ett kunskapsföretag. I den följande texten redovisas resultatet från enkäten. Svaren i fråga ett, två och nio har återgetts ordagrant med citat och därefter följer författarens sammanfattande kommentarer. Svaren och kommentarerna i de övriga frågorna har redovisats i en sammanfattad text.

1. Vad är god arbetsmiljö för dig och ditt företag?

- ”Primärt är att ingen skall bli sjuk på grund av sitt arbete. Personalen ska ha adekvat skyddsutrustning vid farliga arbetsmoment. Man skall trivas och känna sig delaktig, få ta ansvar och ha befogenheter över sitt arbete. Vi är arbetsmiljöcertifierade”.
- ”Miljö som inte är skadlig för arbetstagaren, både fysiskt och psykiskt. Arbetsklimatet skall vara så att alla tycker att det är kul att gå till jobbet”.
- ”Pigg och glad personal, det vill säga frisk och motiverad för sina arbetsuppgifter”.
- ”Personalen skall känna sig delaktig, allas synpunkter skall beaktas och vi har en strävan efter jämställdhet”.
- ”Alla skall trivas, det skall vara högt i tak. Vi har måndagsmöten där alla får komma med sitt, och det skall vara en så liten risk för skador som möjligt. Vi försöker hela tiden förbättra arbetsmiljön. Arbetet skall vara omväxlande, vi gör försök med arbetsrotation”.
- ”God ventilation och god sittkomfort i arbetsmaskinerna. Liten olycksrisk, arbetstagaren skall känna till vilka risker som finns. Alltid dubbelgång och introduktion vid nya arbetsuppgifter”.
- ”Vi arbetar för att minimera hälsorisker (det går aldrig att helt undvika dem) och vi anpassar arbetet till individen i möjligaste mån och har en medveten syn på det psykosociala klimatet. Vi har en väldefinierad arbetsmiljöpolicy som alla skall känna till och vi ska se till att policyn följs. Alla nyanställda skall få information. Företaget vill arbeta professionellt med arbetsmiljöfrågor”.
- ”Det ska vara ordning och reda, rent och snyggt, det minskar risken för skador. Alla ska få komma med synpunkter och förslag”.

Resultatet av fråga ett visar att företagen är angelägna om att ha en frisk och motiverad personal som känner trivsel och delaktighet. Man vill erbjuda ett omväxlande och säkert arbete i möjligaste mån och man strävar efter att minimera hälsorisker, skador och olycksfall.

2. Kan du ge exempel på vad ni gör för att förbättra arbetsmiljön i företaget?

- ”Vi sätter upp arbetsmiljömål, genomför skyddsronder, följer upp och åtgärdar avvikelser i samverkan med personalen. Har ett underhållsschema där avvikelser följs upp med jämna intervall. Minimerar och eliminerar riskfyllda, hälsofarliga arbetsmoment genom att byta ut vissa beståndsdelar i produktionen. Byter ut samtliga kemikalier till mer miljövänliga alternativ om möjligt. Har externa kontrollanter som regelbundet går igenom arbetsredskap och maskiner. Jobbar med en kvalitetscertifiering av arbetsmiljön. Sätter upp jämställdhetsplaner. Erbjuder subventionerade pensionsförsäkringar och håller höga löner”.
- ”Bevakar ny teknik. Går igenom arbetsrutiner och skyddsutrustning en gång per år och ser till att all skyddsutrustning är i gott skick och att den används”.
- ”Går skydds rond en gång per år. Har arbetsplatsmöten en gång per månad där risker och brister punktats ner, dessa åtgärdas efterhand och sedan skriver vi ner vad som åtgärdats och när det åtgärdats. Har måndagsmöten där alla får komma med synpunkter”.
- ”Erbjuder förebyggande massage till samtliga anställda en gång per månad”.
- ”Arbetar hela tiden fortlöpande med arbetsmiljön, om det dyker upp något problem så åtgärdar vi det. Har investerat i nya lyftbord. Ger introduktion och information till alla nyanställda”.
- ”Ger information och introduktion vid nyanskaffningar av maskiner samt vid nya arbetsuppgifter. Ser regelbundet över maskiner och utsug. Jobbar aktivt med arbetsmiljöfrågor i samverkan med personalen”.
- ”Har nyligen gått igenom alla datorarbetsplatser för att göra dem mer ergonomiskt riktiga. Uppmanar personalen att vara observanta på risker i arbetsmiljön. Har en kontinuerlig bevakning av lagar och föreskrifter. Bedriver arbetsmiljöarbetet dagligen genom en dialog med de anställda men inte så strukturerat”.
- ”Ger personalen möjlighet till att motionera i sporthallen, men det är inte så många som utnyttjar detta. Tillämpar arbetsväxling och rotation när det är möjligt. Gemensam genomgång av lyftteknik vid tunga lyft”.

De åtgärder som företagen ger exempel på under fråga två tenderar till att beskrivas mer generellt och i vidare termer. I vissa frågor får man däremot mer specificerade svar på konkreta aktiva åtgärder som till exempel arbete med kemikaliehantering, ergonomi, regelbunden genomgång och underhåll av arbetsredskap och maskiner samt information och introduktion till arbetstagarna vid nyanställning och vid nya arbetsuppgifter. Svaren visar också att flera av företagen fortlöpande arbetar med arbetsmiljöfrågor genom att genomföra skyddsronder, riskbedömningar samt bevaka lagar och regler. Nästan samtliga åtgärder riktas mot den fysiska arbetsmiljön.

3. Vem eller vilka arbetar med arbetsmiljöfrågor?

Samtliga företag uppgav att de arbetade med arbetsmiljöfrågor. Hälften, fyra företag, uppgav att företagsledaren tillsammans med skyddsombudet arbetade med arbetsmiljöfrågorna. Två företag uppgav att det var enbart arbetsgivaren som arbetade med arbetsmiljöfrågorna. Ett företag uppgav att det fanns ett skyddsombud men att alla i företaget arbetade med arbetsmiljöfrågor och ytterligare ett företag hade utsett en miljö- och kvalitetsansvarig. Av dessa åtta företag ansåg fem stycken att alla anställda hade ett ansvar över arbetsmiljön och att de skulle rapportera avvikelser och brister till skyddsombud eller chef.

4. Har Du/Ni sett några fördelar med arbetsmiljöarbetet?

Bättre arbetsklimat	7 av 8
Ökad produktivitet	5 av 8
Ökad lönsamhet	2 av 8
Nöjdare kunder	2 av 8

Den största fördelen med arbetsmiljöarbetet ansåg man vara att det skapade ett bättre arbetsklimat men även att det gav företaget en ökad produktivitet. Att arbetsmiljöarbetet gav ökad lönsamhet eller nöjdare kunder var det två av åtta företag som ansåg.

Andra fördelar som uppgavs var minskad eller låg sjukfrånvaro samt lägre omsättning på personalen. Man ansåg också att trivseln ökade och att personalen kände sig nöjd och trygg. Att risken för arbetsskador och andra olyckor minskade såg man också vara en fördel som kom av arbetsmiljöarbetet. Ytterligare en fördel var att problem inte samlades ”på hög”.

5. Har Du/Ni sett några nackdelar med arbetsmiljöarbetet?

Tidskrävande	4 av 8
Ökade kostnader	3 av 8
Svårt/krångligt	1 av 8

Hälften av företagen uppgav att nackdelarna med arbetsmiljöarbetet i första hand var att det var tidskrävande medan tre av åtta företag ansåg att det gav ökade kostnader för företaget. Endast ett företag ansåg att arbetsmiljöarbetet var svårt och krångligt.

Övriga nackdelar företagen uppgav i kommentarer till frågan var att arbetsmiljöarbetet var svårt och krångligt och att man var rädd att missa något lagstadgat då det var svårt att överblicka alla lagar och förordningar. Hälften av företagen ansåg att arbetsmiljöarbetet gav en ökad arbetsbörda och att det tog alldeles för lång tid samt att det kändes som att det aldrig blev klart. Ett företag menade att nackdelarna, som ökade kostnader, var kortsiktiga och att arbetsmiljöarbetet i gengäld gav ökad lönsamhet på längre sikt. Ytterligare ett företag ansåg att arbetsmiljöarbetet var svårt att omsätta i praktiken men såg egentligen inte detta som en nackdel utan mer som en egenskap.

6. Har Ni formulerat mål för arbetsmiljöarbetet?

Ja   5 av 8
Nej   3 av 8

Resultatet visar att fler än hälften av de åtta företagen hade formulerat mål för arbetsmiljöarbetet, ett av dem uppgav att de var tvungna till detta då deras uppdragsgivare var miljöcertifierad och hade detta som ett krav. Ett företag hade fått hjälp av utomstående med att formulera mål och förvarade de uppsatta målen i en pärm. Ett annat företag uppgav att de hade formulerat mål men inte arbetade aktivt med arbetsmiljöfrågorna samt ytterligare ett företag svarade att de formulerar 5-6 större mål åt gången och att de mindre målen dokumenterades i mötesprotokoll och justerades efterhand. Ett företag menade att de inte formulerade mål men att de hade en personalpolicy för att varje arbetsplats skulle vara anpassad till den enskilda individen.

7. Har Ni kartlagt risker/brister i arbetsmiljön?

Ja   5 av 8
Nej   3 av 8

Mer än hälften, fem företag, uppgav att de arbetade med att kartlägga risker och brister i arbetsmiljön. Av dessa var det ett företag som gjorde detta en gång per år i samband med den årliga skyddsronden, ett annat hade lagt ett ansvar på personalen att fortlöpande notera avvikelser eller brister på ett så kallat underhållsschema och ytterligare ett företag uppgav att deras uppdragsgivare krävde detta då uppdragsgivaren var miljöcertifierad. Av dem som inte hade kartlagt brister eller risker i sin arbetsmiljö, menade ett företag att de gjorde en riskbedömning på ett särskilt dokument inför varje arbete eftersom arbetet utfördes på hög höjd samt att de gjorde en säkerhetskontroll vid brandfarliga och heta arbeten. Ett annat företag höll på med en organisatorisk omstrukturering och angav detta som ett skäl till varför de tillfälligt inte kartlade riskerna.

8. Finns någon handlingsplan för arbetsmiljöarbetet?

Ja   4 av 8
Nej   4 av 8

Av dem som svarade nej på frågan uppgav ett företag att de skulle sätta upp en plan så snart de fick tid. Ytterligare ett företag menade att de brister som framkommer skall åtgärdas fortlöpande.

Ett av de företag som svarat ja på frågan ansåg att det var viktigt att upprätta en plan för annars var risken stor att det skulle dröja innan man åtgärdade bristerna. Ett annat höll precis på att upprätta en plan och ytterligare ett företag uppgav att syftet med målet samt vem som var ansvarig och när det skulle vara klart dokumenterades i planen. Ett företag angav att skälet till att de hade en handlingsplan var på grund av att deras uppdragsgivare var miljöcertifierad och hade detta som ett krav.

9. Ingår "bättre arbetsmiljö" i planerna för företagets utveckling?

Ja   7 av 8
Nej   1 av 8

Sju företag av åtta hade planer på att förbättra arbetsmiljön genom olika åtgärder i framtiden och endast ett företag ansåg att den fysiska arbetsmiljön var tillräckligt bra utan att ytterligare åtgärder behövde vidtas i nuläget. Ett av företagen hade som mål att bli miljöcertifierade. De exempel på åtgärder som skulle vidtas för att skapa en bättre arbetsmiljö har här delats in i tre olika grupper. Åtgärden kan anses vara riktad mot den fysiska, psykiska eller sociala arbetsmiljön.

Planerade åtgärder riktade mot den fysiska arbetsmiljön.

- "Företaget arbetar för en "renare" anläggning med mer automatiserad hantering. Planer finns på en helt ny anläggning som skall byggas efter konstens alla regler".
- "Vi ska investera säkrare svetsutrustning och nya fallskydd vid höghöjdsarbete".
- "Vi skall investera i ett nytt ventilationssystem".
- "Ja, vi ska investera i nya fordon och arbetsmaskiner samt göra en bullerdämpning".
- "Ja, vi skall bli bättre på att åtgärda och följa upp brister och uppkomna skador".
- "Vid nyinvesteringar beaktas arbetsmiljön".
- "Ett nytt personalutrymme".

Planerade åtgärder riktade mot den psykiska arbetsmiljön.

- "Vi skall hålla utvecklings- och medarbetarsamtal".
- "Det är på gång att införa medarbetarsamtal".
- "Ja, dialog förs i nuläget med de anställda gällande den psykosociala arbetsmiljön samt organisationsförändringar".
- "Ja, genom att öka kunskapen hos personalen gällande deras arbete".

Planerade åtgärder riktade mot den sociala arbetsmiljön.

- "Personalen skall få träna på arbetstid".
- "Gemensamma träffar utanför arbetet som till exempel att gå på puben ihop eller styrketräna tillsammans".

Övrigt.

- "Alla anställda skall ha en möjlighet att ta pension vid 55 års ålder genom subventionerade pensionsförsäkringar".

10. Känner Du/Ni till Arbetsmiljöverkets föreskrifter om det Systematiska Arbetsmiljöarbetet?

Ja   7 av 8
Nej   1 av 8

Endast ett av företagen kände inte till föreskriften om det Systematiska Arbetsmiljöarbetet medan av de företag som svarat ja på frågan var det ett företag som angav att man kände till det i ”stora drag”, ett annat ansåg att det var en ”tung och svårbegriplig” läsning medan däremot ytterligare ett företag ansåg sig ha goda kunskaper om föreskriften och hade en komplett uppsättning av de föreskrifter som gällde företaget och hade dessutom en bevakningstjänst på eventuella nya föreskrifter.

11. Vad anser du att vi inom Företagshälsovården skall förbättra/förändra för att bättre kunna möta Ert företags behov/förväntningar?

I kommentarerna under denna fråga framgår att företagen inte har någon större kunskap om vilka tjänster företagshälsovården kan leverera eller vilken kompetens som finns där. Man tror fortfarande att FHV är en sjukvårdsinrättning och mer än hälften av företagen vill i första hand snabbt få hjälp av läkare eller sjuksköterska vid sjukdom eller skador. Företagen ser inte heller vilken nytta de skulle ha av de tjänster som erbjuds. De flesta företagen upplever också brist på information från, samt efterfrågar tätare, mer frekvent kontakt med företagshälsovården.

7. DISKUSSION

Som nämnts i bakgrunden visar en utvärdering av arbetsmiljöverkets insatser att endast 54% av företag med upp till 19 anställda kände till SAM [1]. Resultatet av denna studie visar på att alla utom ett av de tillfrågade företagen känner till arbetsmiljöverkets föreskrifter om det Systematiska Arbetsmiljöarbetet. Däremot var det endast ett företag som uppgav att man hade *goda* kunskaper om föreskriften. För övrigt kan man se att flera småföretagare ansåg att föreskriften var ”tung” samt ”svår att förstå” och att man ”kände till den i stora drag”.

Studien visar på att samtliga företag arbetar med arbetsmiljöfrågor men på grund av de kommentarer företagen gett, väcks funderingar över om budskapet i föreskriften nått fram till läsaren. Man kan även fundera över om företagen utgår från föreskriften Systematiskt Arbetsmiljöarbete när de arbetar med arbetsmiljöfrågorna och i så fall om de gör det fullt ut. Detta är inget som kan utläsas i resultatet av denna studie. Resultatet är kanske inte så förvånande då boken Arbetsmiljö- och hälsoarbete i småföretag visat att många mindre företag anser att föreskrifter och lagar som gäller arbetsmiljön är svåra att tolka och att de är skrivna på ett byråkratiskt, främmande språk och att arbetsmiljöarbetet upplevs som något skilt från den egentliga verksamheten.

Man har också i samma studie visat på att arbetsmiljöarbetet i de minsta företagen ofta är präglad av kunskaperna, läggningen och intresset hos företagaren själv. Långsiktigt förebyggande systematiskt arbetsmiljöarbete känns därför främmande för många småföretagare och upplevs byråkratiskt. Om man vill väcka småföretagarnas intresse måste man därför kunna ”tala samma språk” menar författarna i boken [5]. Språket överlag och några av frågorna i synnerhet som ställs till företagen i denna studie är av sådan karaktär att man i efterhand inser att dessa kunde ha förenklats och anpassats till mottagaren för att förvissa sig om att alla kunnat reflektera över frågorna och relatera dem till sin verksamhet. Det är sedan länge känt att ”som man ropar får man svar”.

Studien visar också på att företagen har en klok syn på arbetsmiljöbegreppet och en god grundinställning till arbetsmiljöarbetet. Man ansåg att arbetsmiljöarbetet bidrog till ett bättre arbetsklimate och en ökad produktivitet. Man såg också att arbetsmiljöarbetet i förlängningen gav nöjdare kunder och en ökad lönsamhet i företaget. Detta stämmer väl överens med vad man i andra studier kommit fram till och borde därmed leda till ett större intresse för arbetsmiljöarbetet [4]. Trots detta upplevde företagen att arbetsmiljöarbetet var tidskrävande och att det gav företaget ökade kostnader. Då andra studier visat, som tidigare nämnts, att produktionen i småföretagen kommer i första hand samtidigt som företagen arbetar under stor tidspress förstår man att arbetsmiljöarbetet inte sätts i första rummet. Företagen i denna studie utgör säkert inga undantag.

Resultatet visar att de flesta företagen definierar god arbetsmiljö som att man vill ha en frisk och motiverad personal som känner trivsel och delaktighet på arbetsplatsen. Företagen vill också erbjuda sin personal ett omväxlande arbete och man är angelägen om att ingen skall bli sjuk på grund av sitt arbete och strävar därför efter att minimera hälsorisker, skador och olycksfall. Här kan man reflektera över om detta är den framtida arbetsplats som företagen önskar sig eller om man uppnått en sådan arbetsmiljö i dagsläget.

Småföretagaren har intresse av att de anställda inte råkar ut för ohälsa eller skada till följd av arbetet men medvetenheten och kunskapen om hur man skapar en god arbetsmiljö är ofta otillräcklig och man saknar enkla metoder och verktyg för att på egen hand skapa en bättre

arbetsmiljö. Sammantaget finns i småföretag ett mycket svagt skyddsnät för att komma till rätta med hälsofrågor på arbetsplatsen [5].

Oftast uppfattar de mindre företagen sin egen arbetsmiljö som bättre än genomsnittet, vilket bidrar till att det är svårt att inse sitt eget behov av SAM [4].

Studien visar dock på flera bra konkreta exempel som gjorts för att förbättra arbetsmiljön i företagen, till exempel, arbete med att reducera hälsofarliga kemikalier, ergonomiska förbättringar, regelbundna genomgångar och underhåll av arbetsredskap och maskiner samt information till arbetstagarna vid nya arbetsuppgifter och introduktion vid nyanställningar. Företagen arbetar också fortlöpande med arbetsmiljöfrågor genom att genomföra skyddsronder, göra riskbedömningar samt bevaka lagar och regler.

Nästan samtliga företag anser också att arbetsmiljöåtgärderna är viktiga för företagets utveckling och många satsar på nyinvesteringar av olika slag. Nästan samtliga åtgärder riktas enbart mot den fysiska arbetsmiljön. Detta är också något som tidigare undersökningar visat [5]. Den psykiska och sociala miljön ges däremot något mindre utrymme. Gällande den psykiska miljön tar man upp medarbetarsamtal och ökad kunskap om arbetet som viktiga punkter. Några nämner också att man erbjuder fysisk träning på arbetstid och social samvaro efter arbetet.

Ansvarsfördelningen när det gäller vilka som arbetade med arbetsmiljöfrågorna ter sig lite oklar. Arbetsmiljölagen säger att det är arbetsgivaren som har huvudansvaret men då tillsammans med de anställda och att på ett arbetsställe som regelbundet sysselsätter minst fem arbetstagare skall minst ett skyddsombud utses. Resultatet i studien visar på att det i mer än hälften av företagen fanns skyddsombud som tillsammans med arbetsgivaren bedrev arbetsmiljöarbetet medan i två av företagen var det enbart arbetsgivaren som ansvarade för arbetsmiljöarbetet. Samtidigt kan man utläsa av resultatet att de flesta företagen ansåg att alla anställda hade skyldighet att identifiera risker och brister.

Gällande huruvida företagen satte upp mål och handlingsplaner för arbetsmiljöarbetet är svaren lite tvetydiga. Mer än hälften uppger att de satt upp mål för arbetsmiljöarbetet men i kommentarerna framgår att minst två företag inte aktivt arbetade med målfrågorna, dessa var mer en pappersprodukt och ytterligare ett företag hade en huvudman som krävde målformuleringar. Liknande resultat ser man i kommentarerna till frågan om det fanns någon handlingsplan för miljöarbetet. Hälften har svarat ja på den frågan men kommentarerna kan tolkas så att endast två företag ansåg att det var viktigt och arbetade aktivt med handlingsplaner. Här bör påpekas att en tolkning alltid är en tolkning och den kan vara felaktig. Det skulle ha varit mer klargörande om följdfrågor, som belyst på vilket sätt man arbetade med arbetsmiljöfrågorna, varit med i studien.

Huruvida arbetet med mål och handlingsplaner bedrevs systematiskt framgår inte. Risken med att inte arbeta på ett systematiskt sätt med kartläggning av risker och brister, åtgärder och uppföljning är att viktiga arbetsmiljöproblem förblir oupptäckta och olösta. Man har också svårt att identifiera sina egna arbetsmiljöproblem, det kan bero på att man blir så att säga ”hemmablind”.

Företagshälsovården skall enligt Arbetsmiljöverkets broschyr ADI 543 ses och användas som en expertresurs i arbetsmiljöarbetet och ska kunna anlitas vid undersökningar, riskbedömningar, föreslå åtgärder samt vid utbildningar av personalen till exempel [4]. Denna studie visar dock på att vi som arbetar inom FHV har en lång bit kvar att gå då de flesta företagen i denna studie fortfarande ser oss som en sjukvårdsinrättning. Vi måste möjliggöra

tätare kontakter, öka kunskapen om arbetsmiljöfrågor genom att bli bättre på att kommunicera med våra anslutna kunder om vilka tjänster vi har att erbjuda och vilken nytta de skulle ha av dem. För att motivera företagen till ett ökat arbetsmiljöarbete bör man också informera dem om de risker och regler som är aktuella för deras del. Det är också av vikt att FHV kan informera företagen och ge förslag på enklare och mer användbara, begripliga verktyg som broschyrer, checklistor och annat som finns tillgängligt för att de lättare ska kunna ta till sig och bedriva arbetsmiljöarbetet systematiskt.

Det som bör beaktas i denna studie är att underlaget är litet då endast åtta företag deltog. Man bör därför vara försiktig med att dra några generella slutsatser av resultatet, men studien ger ändå en relativt god inblick i företagens syn på arbetsmiljö och arbetsmiljöarbete som syftet var. Däremot kan studien inte påvisa om den gett företagen ökad kunskap eller ökat intresse av arbetsmiljöarbetet. Att de två företagen som föll bort skulle ha påverkat resultatet nämnvärt även om de medverkat är föga troligt. Däremot kanske svaren hade blivit annorlunda om enkäten blivit besvarad anonymt, med tanke på att i detta fall var intervjuaren känd av företagen och arbetade på den företagshälsovård som företagen var anslutna till. Detta gäller särskilt den sista frågan.

Föreskrifter, böcker och broschyrer kan rekvireras från Arbetsmiljöverket. www.av.se

Checklistor och böcker kan rekvireras från Prevent. www.prevent.se

Information kan fås av Arbetsmiljöforum. www.arbetsmiljoforum.com eller av respektive branschorganisation.

En särskild småföretagsenhet finns vid Yrkes- och miljömedicinska kliniken i Örebro.

Småföretagsenhetens hemsida www.smaforetagsenheten.nu

8. REFERENSER

1. Systematiskt arbetsmiljöarbete: En utvärdering av arbetsmiljöverkets insatser. Statskontoret 2004:13.
2. Arbetsmiljöverkets författningssamling. Systematiskt arbetsmiljöarbete AFS 2001:1.
3. Systematiskt arbetsmiljöarbete - en vägledning. Arbetsmiljöverket 2001.
4. Birgersdotter L, Schmidt A, Antonsson A-B. Fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i småföretag - erfarenheter från 45 små arbetsställen. IVL-rapport B 1475. 2002.
5. Bornberger-Dankvardt S, Ohlson C-G, Westerholm P. Arbetsmiljö- och hälsoarbete i småföretag. Arbetsliv i omvandling 2003:1. Arbetslivsinstitutet.
6. Blomquist A, Johnsson H. Undersökning om systematiskt arbetsmiljöarbete. Rapport 2003:2. Arbetsmiljöverket.
7. Kom igång med arbetsmiljöarbetet. ADI 540. Arbetsmiljöverket 2002.

Bilaga 1

Silverhälsan Sala den .../... 2004

Företagsnamn
Namn på intervjuad

I min utbildning till företagssköterska vid Yrkes- och miljömedicinska kliniken i Örebro ingår ett projektarbete. Jag har valt att göra en enkätundersökning med slutna men även delvis öppna frågeställningar med fokus på arbetsmiljön. Mitt val av ämne för studien föll sig naturligt då det Systematiska Arbetsmiljöarbetet utgör grunden i arbetsmiljölagen. Det ligger självklart också i mitt intresse som blivande företagssköterska att få ta del av Era tankar, erfarenheter och kunskaper gällande det arbete Ni lägger ner på arbetsmiljön i Ert företag. Min förhoppning är, att med ökad kunskap om hur Ni ser på detta med arbetsmiljöarbete, att på ett bättre sätt kunna möta era förväntningar och behov i kontakten med oss på företagshälsovården.

Jag har slumpmässigt valt att intervjua tio företag i Sala Kommun med minst 10 och högst 50 anställda och Ni är ett av dem. Resultatet kommer jag att använda i mitt projektarbete samt redovisa skriftligen till samtliga företag som ingår i studien.

Sänder nu i förväg intervjufrågorna för att du i lugn och ro skall kunna reflektera över frågorna och svaren. Därefter kommer vi att gemensamt gå igenom och fylla i ett frågeformulär under den tid som vi bokade vid vårt samtal på telefon den .../....

Med vänliga hälsningar Inger Bergdahl

Bilaga 2

Frågor till företagsledaren/ledningen

Datum för intervju .....

Företag .....

Adress .....

Telefon .....E-post.....

Antal anställda .....

Intervjuad .....Befattning .....

Verksamhet/bransch

- Service-/tjänsteföretag
- Tillverkningsföretag
- Kunskapsföretag

Ägandeförhållande

- Privat ägare
- Offentlig ägare
- Personalägt
- Del av koncern

1. Vad är god arbetsmiljö för Dig och Ditt företag? Kan du ge några exempel?

.....

.....

.....

2. Kan Du ge exempel på vad ni gör för att förbättra arbetsmiljön i företaget!

.....

.....

.....

3. Vem eller vilka i företaget arbetar med arbetsmiljöfrågor?

.....

.....

4. Har Du sett några fördelar med arbetsmiljöarbetet? Vilka?

- Ökad produktivitet
- Ökad lönsamhet
- Bättre arbetsklimat
- Nöjdare kunder
- Annat.....

.....

.....

.....

5. Har Du sett några nackdelar med arbetsmiljöarbetet? Vilka?

- Ökade kostnader
- Tidskrävande
- Svårt/krångligt
- Annat.....

.....

.....

.....

6. Har Ni formulerat mål för arbetsmiljöarbetet?

- Ja
- Nej

Kommentar: .....

.....

7. Har Ni kartlagt risker/brister i arbetsmiljön?

- Ja
- Nej

Kommentar: .....

.....

8. Finns någon handlingsplan för arbetsmiljöarbetet?

- Ja
- Nej

Kommentar:.....

.....

.....

9. Ingår ”bättre arbetsmiljö” i planerna för företagets utveckling?

- Ja
- Nej

Om frågan besvaras med Ja, kan Du då ge något/några exempel?

.....

.....

.....

.....

10. Känner Du till Arbetsmiljöverkets föreskrifter om det Systematiska Arbetsmiljöarbetet?

- Ja
- Nej

Kommentar: .....

.....

.....

11. Vad anser Du att vi inom företagshälsovården skall förbättra/förändra för att bättre kunna möta ert företags behov/förväntningar?

.....

.....

.....

.....

.....